

Pepa o mau 8 – Fesoasoani mo vikitemi (tagata lavea fua)

O le *Tulafono Soifua Maloloina 2000* (o le Tulafono) (*Mental Health Act 2000*) (the Act) o loo iai tuutuuga mo fesoasoani i vikitemi o soligatulafono a tagata o maua i ma'i o mafaufau. O loo iai foi tuutuuga e faatatau i le mautinoa o le saogalemū o vikitemi ma le komiuniti.

E faapefea ona tuuina atu fesoasoani mo vikitemi e le Tulafono?

O le Tulafono e mafai ai e vikitemi ona maua ituaiga faamatalaga e uiga i tagata ma'i soifua maloloina o mafaufau pe a faatatau i lo latou saogalemū ma soifua-manuia. O le Tulafono foi o loo iai tuutuuga ia e mafai ai e le vikitemi ona toe silasila faatatau i nei mataupu ma ia iloilo nei mea i auala soifua maloloina o mafaufau i suesuega mo faamasinoga.

O a poloa'iga mo faamatalaga o tagata mama'i?

O le *Tulafono o Toeiloiloga o le Soifua Maloloina 2000* (*Review of the Mental Health Act 2000*) i le 2006 ua fautuaina ai le faavaeina ose auala lesitala e vaaia le tuuina atu o faamatalaga o solitulafono a tagata ua faaliliu mai faigā faamasinoga solitulafono i faiga soifua maloloina o mafaufau i vikitemi.

O *poloa'iga o faamatalaga o tagata ma'i ua faavasegaina* ma *poloa'iga o faamatalaga o tagata ma'i i suesuega mo faamasinoga* ua mafai ai e vikitemi ua lesitala ma isi tagata ona maua faamatalaga e pei ona tuuina mai i lalo o le Tulafono. O lenei faamatalaga e aofia ai ni suiga i tulaga o le Tulafono Soifua Maloloina o tagata ma'i ma le maualuga o togafitiga i komiuniti o tagata ma'i. O le vikitemi a se tagata ma'i i luga ose *poloa'iga i suesuega mo faamasinoga* ua mafai ai ona maua faamatalaga e uiga i toeiloiloga o i luma o le Faamasinoga Tutoatasi o Toeiloiloga o Soifua Maloloina o Maufaufau (o le Faamasinoga Tutoatasi) ina ia ono tuuina atu ai se lipoti i le Faamasinoga Tutoatasi pe a mana'o ai.

O le lesitala o poloa'iga o faamatalaga e pulea e le Ofisa o le Faatonu sili o Soifua Maloloina o Maufaufau, faatasi ai ma faamatalaga tuuina atu i vikitemi e le Auaunaga Lagolago mo Vikitemi Soifua Maloloina Kuiniselani.

Vaai Pepa o mau 9 – *Tagata ma'i ua faavasegaina ma poloa'iga o faamatalaga o tagata ma'i i suesuega i Faamasinoga* mo nisi faamatalaga.

E faapefea ona paleni mea e nanau iai vikitemi ma mea e nanau iai tagata ma'i?

O auala lesitala o faamatalaga ua faatatau ia puipui ai le soifua maloloina ma le saogalemū o vikitemi ma tagata ma'i. O se poloa'iga o faamatalaga e lē mafai ona fai i mea e foliga e oo ai le soifua maloloina o le tagata ma'i ise matuā afaina poo le oo ai o le saogalemū o seisi tagata i tulaga lē mautinoa pe a tatala i tua faamatalaga. Ma leisi, o loo mana'omia e tuutuuga o le tulafono e faapea o tagata ma'i e tatau ona iloa se poloa'iga o faamatalaga, o loo iai foi tuutuuga ia 'aua le faailoaina i le tagata ma'i pe a foliga e iai ni mea lē manuia e ono tutupu ai i le soifua o lē ua talosaga poo le tagata ma'i, poo le oo ai le saogalemū o seisi tagata i tulaga lē mautinoa. Ua tuuina mai foi e le Tulafono puipuiga malu e puipui ai le tatala faalaua'itele o faamatalaga o tagata ma'i tuuina mai i lalo o le poloa'iga.

E faapefea ona mafai ona aumai i luma lagona o vikitimī?

E mafai e vikitimī ona tuuina atu faamatalaga i le Faamasinoga o Soifua Maloloina o Mafaufau lea fetai lelei ma filifiliga a le Faamasinoga. E aofia ai faamatalaga e uiga i tulaga o le mafaufau o le tagata solitulafono lei faamaonia i le taimi o le solitulafono ma lagona o le vikitimī i tulaga lē mautinoa o le tagata solitulafono lei faamaonia aga'i i le vikitimī poo le aiga o le vikitimī.

E mafai foi e le vikitimī ona faaulu pepa i le Faamasinoga Tutoatasi mo filifiliga i se toe iloiloga.

E tatau ona tuuina atu i le vikitimī mafuaaga o faai'uga a le Faamasinoga poo Faamasinoga Tutoatasi e faataga ai poo le lē faatagaina ai nei pepa ona faitaulia.

O leā le Auaunaga Lagolago i Vikitimī Soifua Maloloina Kuinislani?

O le Auaunaga Lagolago i Vikitimī Soifua Maloloina Kuinislani o le auaunaga i le setete-atoa lea e tuuina atu ai faamatalaga ma le lagolago i vikitimī a tagata solitulafono e ma'i mafaufau. O le Auaunaga e tuuina atu sa'o fesoasoani i vikitimī o se solitulafono, o matua poo tagata o vaavaaia se vikitimī talavou poo se vikitimī e leiloa mea tautulafono, sui o le aiga ose vikitimī, ma isi tagata ua lavevea ai ona o le solitulafono.

O le Auaunaga Lagolago i Vikitimī Soifua Maloloina Kuinislani e mafai ona fesoasoani i vikitimī ile:

- tuuina atu o faamatalaga ma le lagolago ia malamalama ai i auala soifua maloloina o mafaufau i suesuega mo faamasinoga ma lona faagaioiga
- fesoasoani i ala e maua ai avanoa, e aofia ai talosaga mo poloa'iga mo faamatalaga o tagata ma'i ma faiga o faamatalaga ma lipoti
- tuuina atu faufautuaga, lagolago i Faamasinoga ma faasinomaga
- tuuina atu faamatalaga e lesitala ai vikitimī e faatatau i poloa'iga mo faamatalaga o tagata ma'i ua faavasegaina ma ma'i i suesuega o faamasinoga
- ia faalauiloa mana'oga o vikitimī i le afaigaluega o le soifua maloloina o mafaufau ma auaunaga faapea.

O a tuutuuga mo le saogalemū o le komiuniti?

Ua na'o le Faamasinoga Soifua Maloloina o Mafaufau poo le Faamasinoga Tutoatasi e mafai ona faamaonia togafitiga faatapulaa i komiuniti poo le tatala ose *poloa'iga i suesuega mo faamasinoga*. E lē mafai e le Faamasinoga poo Faamasinoga Tutoatasi ona fai se faai'uga e uiga i le tatala i tua ose tagata vaganā ua faamalieina le Faamasinoga poo Faamasinoga Tutoatasi e faapea o le tagata ma'i e lē ose sui o mea lē mautinoa e talia gatā mo le saogalemū o ia, poo seisi tagata.

O le Faamasinoga ma le Faamasinoga Tutoatasi foi ua talia matafaioi ia filifili pe mana'omia, ose tuutuuga o soo se faamaoniga mo togafitiga faatapulaa i komiuniti, lea e lē tatau ai ise tagata ma'i ona fesoota'i ma se vikitimī poo seisi tagata faapitoa. Afai e soli soo se tuutuuga, o le a mafai loa ona faamuta togafitiga faatapulaa i komiuniti ma mautinoa ua toe faafoi vave lea tagata i le nofoaga soifua maloloina o mafaufau.

O a poloa'iga o le lē-fesoota'i?

Afai e faamuta e le Faamasinoga Tutoatasi se *poloa'iga i suesuega mo faamasinoga*, atonu o le a ia faia se poloa'iga o le lē-fesoota'i. O le poloa'iga o le lē-fesoota'i atonu e faasā ai le tagata mai le faia o fesoota'iga ma se vikitiimi, poo le mai le alu i se nofoaga faapitoa poo le latalata i le fale o le vikitiimi. O le Faamasinoga e iai le malosi tutusa i mataupu e filifili ai latou te lē faia se poloa'iga i suesuega mo faamasinoga mo se tagata ua iloa e leaga le mafaufau pe ua tumau i le lē toe malosi mo faamasinoga.

E faapefea isi tuutuuga e uiga i fesoasoani mo vikitiimi?

O tuutuuga o *Tulafono i Vikitiimi o Solitulafono ua Faia 1995 (Criminal Offence Victims Act 1995)* e faatatau i mataupu e lei oo i luma o le Faamasinoga Soifua Maloloina o Mafaufau. O ofisa o faamasinoga solitulafono e mana'omia ia tuuina mai faamatalaga i vikitiimi e uiga ia latou aiā tatau, faagasologa o faigā-faai'uga ma aso e fofogaina ai Faamasinoga. O se vikitiimi o solitulafono e avanoa foi i *totogi o tau'i (ex gratia)* mo mea ua faaleagaina lea e iloa ai le leaga o le mafaufau o le tagata ma'i le mafaufau ua solitulafono pe ua tumau le lē toe malosi mo faamasinoga.

Nisi Faamatalaga

Queensland Health Victim Support Service
Telefoni: 1800 208 005

Mental Health Act Liaison Officer
Mental Health Branch
Queensland Health
GPO Box 48
BRISBANE Q 4001

Telefoni: 1800 989 451 poo 07 3234 0417

Email: mha2000@health.qld.gov.au

Web: www.health.qld.gov.au/mha2000